

اتفاقی

روایت پرداخت یارانه سوخت در جهان

که باید بیفتد

مونا شهدی رجبی

پرونده این ماه، طرح تحول اقتصادی نگاه روزنامه نگار

سالهاست که مسئله حذف یارانه‌های سوخت در کشورهای مختلف جهان به خصوص کشورهای نفت‌خیز مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد. برخی از تحلیل‌گران انرژی حذف یارانه‌های سوخت را به نفع اقتصاد ملی می‌دانند که این طرح اصلاحی را اجرا می‌کند و برخی دیگر اجرای آن طرح را موافق خواسته‌های اقتصادی دنیا می‌دانند و بر این باورند، کشوری که این طرح اصلاحی را اجرا می‌کند در اولین گام باید متحمل فشارهای موقتی شود، ولی بعد از مدتی، از تبعات مثبت این طرح اصلاحی بهره‌مند خواهد شد.

رابرت فرانک در بخش دیدگاه اقتصادی نیویورک تایمز در این باره می‌نویسد: «زمانی که یک یا چند کشور جهان سیاستهای اقتصادی نادرستی را تدوین می‌کنند و آن را در کشور خود به اجرا در می‌آورند، نه تنها شهروندان و ساکنان آن کشور باید هزینه این سیاست نادرست را بپردازند بلکه کل جهان باید تاوان این اشتباه را بدهد. زیرا هم اکنون دنیا به یک دهکده کوچک تبدیل شده است. دهکده جهانی که بعد از پیدا شدن مفهوم جهانی‌سازی در دنیا و مقبولیت آن در میان صاحبان اندیشه شکل گرفت و تمامی کشورهای دنیا را همچون حلقه‌های یک زنجیر به هم پیوند داد. بدون شک نقص در هر یک از این حلقه‌ها به عملکرد کل زنجیر آسیب وارد می‌کند.»

شاید به نظر برسد حذف یارانه‌های نفتی که در گام اول به مصرف‌کنندگان داخلی کشورهای در حال توسعه فشار اقتصادی وارد می‌کند، تنها به نفع مصرف‌کنندگان ثروتمند غربی است. ولی واقعیت این است که در اولین گام، اجرای این طرح برای اقتصاد کشورهای در حال توسعه مفید است و موجب افزایش درآمد دولت و افزایش توان آن در ارائه خدمات به مردم می‌شود. بدون شک قیمت بالای نفت آسیب‌های اقتصادی زیادی را به کشورهای مصرف‌کننده وارد می‌کند. واقعیت این است که با افزایش قیمت نفت در دنیا کشورهای خریدار نفت یا واردکننده آن با شوکی ناگهانی در اقتصاد روبه‌رو می‌شوند؛ شوکی که ادامه آن ممکن است به تخریب زیرساخت‌های اقتصادی کشور منجر شود و ارائه یارانه‌ها تأثیری در کاهش این شوک اقتصادی ندارد. ارائه یارانه سوخت موجب می‌شود اقتصاد کشور مذکور به دلیل پذیرش هزینه سنگین‌تر و به دوش کشیدن بار بیشتری بر اثر رشد قیمت نفت با شدت بیشتری تخریب شود. از طرف دیگر زمانیکه قیمت یک کالا در یک کشور کمتر از میزان جهانی یا کمتر از یک سطح مشخصی باشد، مصرف آن کالاها افزایش می‌یابد.

به گزارش بانک جهانی در اوایل دهه ۱۹۹۰ میلادی ارزش یارانه‌های سوخت که دولتهای جهان پرداخت می‌کردند بین ۲۳۵ تا ۳۵۰ میلیارد دلار متغیر بود. در آن زمان قیمت نفت در دنیا کمتر از نصف قیمت کنونی بود و اگر بخواهیم میزان یارانه‌ها را با توجه به رشد کنونی قیمت نفت محاسبه کنیم به ارقام بزرگتر از ۷۰۰ میلیارد دلار و بعضاً ۱۰۰۰ میلیارد دلار در سال می‌رسیم. رشد قیمت نفت و به دنبال آن افزایش میزان یارانه‌هایی که دولتهای پرداخت‌کننده سبب شد تا هر روز فشار اقتصادی بیشتری به دولتها وارد شود. به گزارش بانک جهانی از سالهای اولیه دهه ۱۹۹۰ میلادی تا به حال پرداخت یارانه‌های سوخت سهم زیادی از بودجه دولتها را به خود اختصاص داده و در عملکرد نیروهای بازار آزاد اختلال ایجاد کرده است.

یارانه‌های سوخت در بسیاری از کشورهای جهان پرداخت می‌شود. دلیل اولیه پرداخت این یارانه‌ها کاهش فشارهای اقتصادی ناشی از افزایش قیمت نفت و به دنبال آن دیگر منابع انرژی بر روی مصرف‌کنندگان نهایی کشور اعلام شد. مؤسسه «گلدمن ساش» برآورد کرده است که در سال ۲۰۰۸ میلادی نیمی از جمعیت ساکن روی کره زمین از منافع اقتصادی کوتاه‌مدت و ظاهری ناشی از دریافت یارانه‌های سوخت بهره‌مند شده‌اند، اما آیا این منافع کوتاه‌مدت برای مردم مطلوب است یا اینکه آنان در مورد این منافع و معایب طرح ارائه یارانه سوخت آگاهی دارند؟

این یارانه‌ها سبب می‌شود تا انگیزه مصرف و توان مصرفی در کشورهای مذکور بیشتر باشد. همچنین تمایل به کشف و توسعه منابع جایگزین انرژی و استفاده از آن در میان مردم این سرزمینها کمتر از دیگر نقاط دنیا خواهد بود. به تعبیر بانک جهانی «تا زمانی که هزینه استفاده از فرآورده‌های نفتی در جهان اندک است، هیچ انگیزه‌ای برای ایجاد منابع دیگر انرژی در دنیا وجود ندارد، زیرا این منابع برای کشورهای دریافت‌کننده یارانه، هزینه بیشتری نسبت به فرآورده‌های نفتی به همراه دارد.»

مطالعات نشان می‌دهد در سال جاری میلادی یارانه سوخت در کشورهای ونزوئلا، مصر، سوریه، شیلی، عربستان سعودی، اندونزی، هند، چین، ایران، بنگلادش، مالزی، تایلند و چندین کشور دیگر جهان پرداخت می‌شود. در سال جاری میلادی هزینه‌ای که دولت ایران برای پرداخت یارانه‌های سوخت متحمل شده است، معادل ۳۸ درصد از کل هزینه‌های کشور است. در همین سال ونزوئلا مبلغی معادل ۲۸ درصد از کل هزینه‌های کشور، مصر ۲۵ درصد از کل هزینه‌های کشور، سوریه ۱۷ درصد و عربستان سعودی ۱۰ درصد از کل هزینه‌های کشور و در نهایت کشور اندونزی معادل ۲ درصد از کل هزینه‌های کشور را به پرداخت یارانه‌های سوخت اختصاص داد. بدون شک استفاده از این مبالغ برای توسعه زیرساخت‌های صنعتی و اقتصادی و ارتقای سطح

عدالت اقتصادی در جامعه می‌تواند نتیجه بهتری به همراه داشته باشد و موجبات رضایت خاطر تمامی طبقات اقتصادی جامعه را به همراه بیاورد.

اینترنشنال هرالد تریبیون در مقاله‌ای با عنوان «هزینه‌های پنهان پرداخت یارانه‌های سوخت» نوشته است: «رشد قیمت نفت در بازار جهانی فشار زیادی به دولت کشورهای پرداخت کننده یارانه سوخت تحمیل کرد. این مسئله سبب شد تا بسیاری از کشورهای مذکور که اغلب در قاره آسیا واقع شده‌اند، به فکر کاهش یارانه‌ها و حتی حذف آن بيفتند. یکی از این کشورها چین است که در زمره پرمصرف‌ترین کشورهای جهان است و از میان برداشته شدن یارانه‌های سوخت در این کشور و نتیجه مستقیم و اولیه آن یعنی کاهش مصرف تأثیر بزرگی در اقتصاد بازار نفت به جای می‌گذارد.»

یارانه پرداختی توسط دولت

چین سبب شده است تا مردم این کشور سوخت و دیگر فراورده‌های نفتی را با قیمتی معادل نصف قیمت جهانی مصرف کنند. همین مسئله سبب شد تا تقاضا برای انواع کالاهای مختلف از خودرو و کالاهای مصرف کننده سوخت تا فراورده‌های شیمیایی بیشتر از سطح واقعی و توان اقتصادی مردم باشد. از طرفی مطالعه در مورد سوخت‌های جایگزین به دلیل قیمت پایین این منبع انرژی در چین موضوعیت نداشته باشد. مرکز مطالعاتی مورگان استنلی در مورد دلیل اجرای طرح ارائه یارانه سوخت در چین می‌نویسد: «افزایش یارانه سوخت در چین و ضروری نبودن سرمایه‌گذاری در سوخت‌های جایگزین سبب می‌شود تا سهم بیشتری از توان سرمایه‌گذاری در چین به سمت آموزش، بهداشت و درمان و دیگر بخش‌های کشور روانه شود. از طرف دیگر حذف یارانه موجب افزایش فشار تورمی در کشور می‌شود و شرایط مالی کشور را آسیب‌پذیر می‌کند. بدون شک تضعیف فضای مالی کشور سبب می‌شود تا فشار منفی بیشتری به «یوان» وارد شود که این برای دولت چین مطلوب نیست.

مطالعات نشان می‌دهد در صورت حذف یارانه سوخت در چین نرخ تورم در این کشور به بیشتر از ۱۵ درصد خواهد رسید. شایان ذکر است هم‌اکنون قیمت هرگالن بنزین در چین معادل ۶۱ درصد قیمت آن در آمریکا، ۴۱ درصد قیمت ژاپن و ۲۸ درصد قیمت انگلیس است و هرچه مدت زمان به‌کارگیری آن در اقتصاد بیشتر باشد، هزینه‌ای که دولت برای از میان برداشتن آن باید بپردازد بیشتر و بیشتر می‌شود.

شیخا جاها، اقتصاددان ارشد بانک توسعه آسیا، می‌گوید: «با وجود اینکه حذف یارانه سوخت در آغاز می‌تواند فشارهایی را به اقتصاد چین تحمیل کند، ولی هیچ کس حتی دولت چین نیز ضرورت اجرای این طرح

سنگاپور و کره جنوبی نیز به ارائه یارانه سوخت به مصرف کنندگان نهایی مشغول هستند؛ اگرچه این کشورها در اولین گام برای از میان برداشتن یارانه‌ها سهم آنها را کاهش دادند و قیمت سوخت را در بازار داخل بیشتر کردند. این طرح در دو ماه گذشته در این کشورها اجرا شد، زیرا دولت‌مداران این کشور به این نکته پی برده بودند که هرچه سهم یارانه‌های سوخت در اقتصاد بیشتر باشد، احتمال تعدیل میزان مصرف و تقاضا در اقتصاد کمتر است و دنیا نمی‌تواند امیدی به تعدیل قیمت این منبع عظیم و پرمصرف انرژی داشته باشد. به فاصله چند هفته از اجرای طرح افزایش قیمت‌ها در کشورهای ذکر شده کشورهای اندونزی، تایوان، سریلانکا، بنگلادش، هند و مالزی هم اقدام به افزایش قیمت بنزین در کشور کردند تا زمینه را برای از میان برداشتن یارانه‌های سوخت

فراهم کنند. دولت اندونزی پیش از اجرای این طرح، طبقات متوسط و پایین را متقاعد کرد که یارانه‌های سوخت بیشتر از آن که به نفع طبقات پایین باشد به نفع ثروتمندان است. زیرا این طبقه درآمد بیشتری به دست می‌آورند و اغلب تعداد زیادی وسیله نقلیه شخصی دارند که به دلیل بهره‌مندی از یارانه‌های سوخت هزینه کمتری برای استفاده از آن می‌پردازند.

اندونزی نه تنها یارانه سوخت، بلکه دیگر یارانه‌ها را نیز حذف کرد. این کشور اقدام به حذف یارانه برق، آب و دیگر خدمات اجتماعی کرد تا به این وسیله ثروتمندان را مجبور به پرداخت هزینه واقعی استفاده از آنها کند. این در حالی است که دولت ۱/۵ میلیارد دلار بودجه در نظر گرفت تا آن را میان طبقات متوسط و پایین تقسیم کند. این بودجه سهم زیادی از فشار اقتصادی ناشی از حذف یارانه‌ها روی طبقات پایین را از بین می‌برد. این کشور که در طرح اخیر خود قیمت سوخت را در سراسر کشور ۳۰ درصد افزایش داده است، سالانه بین ۱۵ تا ۲۰ درصد از بودجه خود را برای پرداخت یارانه سوخت صرف می‌کند.

هم‌اکنون اندونزی سهمی از این یارانه‌ها را برای تحقیق در مورد تولید منابع جایگزین سرمایه‌گذاری کرده است و در نظر دارد تا سال ۲۰۱۰ میلادی ۱۰ درصد از نیاز مصرف انرژی خود را به سمت منابع دیگر انرژی هدایت کند. یکی از مسئولان طرح تولید منابع جایگزین انرژی در اندونزی در این مورد می‌گوید: «ما نمی‌توانیم تنها و تنها اقدام به افزایش قیمت بنزین در کشور کنیم و فقط یارانه‌ها را حذف کنیم. زیرا اجرای این طرح فشار اقتصادی زیادی به مصرف کنندگان وارد می‌کند. با افزایش قیمت‌ها بخشی از تقاضا که البته غیرضروری بوده است از بین می‌رود و در کنار آن سرمایه‌گذاری در تولید سوخت‌های گیاهی افزایش می‌یابد تا در آینده‌ای نزدیک جایگزین نفت شود.» ■

را کتمان نمی‌کند. حذف یارانه سوخت در کشورهای پرمصرفی همچون چین و هند در کنار کشورهای حوزه خلیج فارس سبب می‌شود تا تقاضای نفت در دنیا و به دنبال آن قیمت نفت کاهش چشمگیری پیدا کند، زیرا این کشورها عامل اصلی ۶۱ درصدی افزایش تقاضای نفت در دنیا هستند.»

اهمیت حذف یارانه سوخت در چین به اندازه‌ای است که تنها یک ابراز تمایل ساده از طرف مقامات چینی بازار نفت را تحت تأثیر قرار می‌دهد. مثلاً در ماه‌های آغازین

تا زمانی که هزینه استفاده از فراورده‌های نفتی در جهان اندک است، هیچ انگیزه‌ای برای ایجاد منابع دیگر انرژی در دنیا وجود ندارد، زیرا این منابع برای کشورهای دریافت کننده یارانه هزینه بیشتری نسبت به فراورده‌های نفتی به همراه دارد.

تابستان سال جاری اخباری مبنی بر تمایل چین برای حذف یارانه‌های نفتی منتشر شد. در این خبر آمده بود: «حذف یارانه‌های نفتی در کشور چین سبب می‌شود تا قیمت نفت مصرفی در این کشور آسیایی ۱۷ درصد افزایش یابد و به سطح جهانی برسد». انتشار این خبر سبب شد تا قیمت نفت ۴ دلار تنزل یابد، در حالیکه این طرح اجرا نشده بود. کشورهای دیگر قاره آسیا از قبیل هنگ‌کنگ،